

DOSYA/DERLEME**DÜŞ, UMUT, ACI VE TRAVMANIN SENTEZİ:
SERMAYE BİRİKİMİNDE GÖÇMEN EMEĞİ**

Gaye YILMAZ*

Kapitalizmin çelişkili, çatışmalı ve toplumlar arasındaki refah farklılıklarını sürekli olarak büyüten ve yeniden üreten doğası bir yandan bu sistemin var oluşunu tehdit ederken diğer yandan da bireylerin "daha iyi bir yaşam" ya da çoğu zaman sadece "yaşama" hayallerini beslemekte, dolayısıyla da göçün pek çok nedeninden birini oluşturmaktadır. Siyasi baskılar, açlık tehdidi veya iç savaşlar, çatışmalar ve bunlara bağlı ölüm kaygısının yanı sıra gerek göç alan gerekse göç veren ülkelerde sermaye birikiminin yapısal ihtiyaçlarını karşılamaya dönük ulusal politikalar gibi nedenlerle yerlerinden edilen milyonlarca insan yalnızca yer değiştirme olgusunun bizzat kendisinden kaynaklanan ağırlıktan değil, bunun yanı sıra, göç ettikleri ülke ve bölge halklarının ve devletlerinin en ağır aşağılamaları, suçlamaları, dışlamaları ve hepsinden önemlisi karın tokluğuna çalışmaya razı oldukları en ağır fiziksel sömürüye dayalı çalışma koşulları altında da ezilmektedir.

Bu yazıda göç olgusu, sermaye birikimi perspektifinden okunmaya çalışılacak ve dünyanın çeşitli ülkeleri arasında yaşanan işçi göçlerinin hangi tarihsel dönemde, birikimin hangi uğrağının gereksinimlerini karşıladığının ortaya konması amaçlanacaktır.

Ulus Devletler Göçe Karşı Muafızlaşırken Emek Göçü Azalıyor mu?

Bu alt başlıkta sorduğumuz soruya farklı yazarlar tarafından verilen yanıtların oldukça çelişik ve tutarsız olduğu tespitiyle başlamamız gerek. Uluslararası göçmen emeğinin üretim ilişkilerindeki yeri piyasa koşullarına göre değil doğrudan devletlerin düzenlemelerine bağlı olduğu için anlaşılmalı göçmen işçileri "özgür olmayan emek" kategorisi altında analiz eden Arslan'a göre, örneğin, 1970'li yıllardan başlayarak emek göçünde ciddi bir azalma olmuştur

ve bunun nedeni de ulus devletlerin göç konusundaki düzenlemeleri giderek ağırlaştırmalarıdır (Arslan, 2001). Özgür olan ve özgür olmayan emeği birbirinden ayıran temel kriterin piyasa ve devlet olarak belirlenmesi bazı bakımlardan sakıncalı görünmektedir. Birincisi, böylesi bir yaklaşım kapitalist toplumsal ilişkilerin analizinde piyasa ve devletin biri diğerinden bağımsızmış gibi ele alınmasını gerektirir. Oysa tarihsel ve ilişkisel bir perspektiften bakıldığında, her ikisi de tamamen kapitalizme içkin olan bu iki temel kavramın biri olmadan diğerinin var olamayacağı açıktır. Bütün piyasalar, buldukları ulus devletin sınırları içinde ve düzenlemeleri altında faaliyet gösterirler. Örneğin, göç etmeyen emeğin koşulları da kendi ulus devletinin düzenlemeleri altında işleyen piyasada belirlenmektedir.

Joppke ise devletlerin sınırları kontrol etme gücüne sahip oldukları halde, bu çabalarının sonucunu garanti edemediklerini ve bunun sonucu olarak da ulus devletlerin sınırları arasında bir "kayıt dışı göçmenler" kategorisinin ortaya çıktığını belirtmektedir (Joppke, 2005). Başta sınır dışı edilme olmak üzere en ağır aşağılamalara maruz kalan gruplar da "illegal" adı verilen bu gruplardır.

Her ne kadar, devletin görece özerkliği dikkate alındığında "göçü kontrol altında tutmak istedikleri halde sonucu garanti edememeleri" yönündeki tespitin kayıt dışı göç açısından belli bir doğruluk payı olduğu kabul edilebilirse de, sermaye birikimi ve emek göçü arasındaki yapısal ilişki perspektifinden bakıldığında bu tespiti ulus devletlerin kontrolü altında yaşanan göçte de uygulamak zor görünmektedir.

McKenzie ise küreselleşme sürecinde metalar, teknoloji, para ve buluşların büyük bir hızla dünyayı dolaştığını, işçilerin serbest dolaşımı önünde ise hala büyük engeller bulunduğunu belirtmektedir. Ancak, McKenzie, bütün bu engellere rağmen 2005 yılı itibarıyla, doğduğu ülkenin dışında, başka bir ülkede yaşayanların sayısının tüm dünyada 191 milyona

*Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Doktora Programı Öğrencisi

ulaştığını, yani göçün arttığını vurgulamaktadır (McKenzie, 2008). Holzmann tarafından yapılan projeksiyonda ise 2005-2025 tarihleri arasında Avrupa, Rusya, Doğu Asya ile Pasifik'teki yüksek gelirli ülkelerde uluslararası göç hareketlerinin durma noktasına geleceği ve bu ülkelerde göç nüfusu 55 milyon azalırken; Çin'de 24 milyon, Latin Amerika'da 85 milyon, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Türkiye'de 83 milyon, düşük ve orta gelirli Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde 100 milyon, Alt Sahra Afrikasında 214 milyon ve Güney ve Orta Asya'da 303 milyon artacağı öngörülmektedir (McKenzie, 2008). Grigg ise, göç hareketlerinin artışı ya da azalışı durumuna daha yapısal bir analizle yaklaşmakta ve sanayi ve ticaret geliştikçe emek göçünün de artmakta olduğuna işaret etmektedir (Skeldon, 2008). Aynı çalışmasında kalkınmanın mekansal eşitsizlikleri yaratıp, yoğunlaştırdığını ve böylece göçe yol açtığını belirten Skeldon'dan ayrıldığımız tek noktanın, onun "kalkınma" adını verdiği süreci, bizim "sermaye birikimi" olarak adlandırmamız olduğunun altını çizmeliyiz. Marksist yazında sermayenin eşitsiz ve bileşik gelişimi olarak bilinen olgu ana akım sosyal bilimlerde "kalkınma" adını almış olsa da, emek göçünün ulusların birikim süreçlerini nasıl biçimlendirdiğini anlatan bütün tarihsel çalışmalar -Skeldon'un ifadesiyle- "emek göçünün, kalkınma/birikimin hem nedenlerinden hem de sonuçlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır" (Skeldon, 2008).

Sermayenin uluslararasılaşma sürecinde ulus devletlerin ortadan kalkmadığı ya da güç ve etkilerinin azalmadığını emek göçü kadar somut ve güncel biçimde sürekli olarak ortaya koyan başka bir pratik olmadığını söylemek mümkündür. Gerçekten de göç olgusu, tarih boyunca hem göç veren hem de göç alan devletlerdeki politik, ekonomik ve yasal gelişme ve düzenlemelerle birebir alakalı olagelmıştır. Örneğin 19. yy sonu ve 20. yy başlarında ABD'ye göç eden Doğu Avrupa ülkelerinin yurttaşlarını en fazla cezbeden durum Amerika tarafından vaad edilen bireysel haklar ve özgürlükler olmuştur. Bunlar arasında bireylerin nerede, ne iş yapacaklarına ve nerede, nasıl yaşayacaklarına kendilerinin karar verebilecekleri, dini inançlarının gereklerine uyabilecekleri ortamların taahhüt edilmesi sayılabilir. Bu taahhütlerin her biri ABD ulusal ölçeğinde farklı yasal düzenlemelere denk düştüğü gibi, bunları farklılık olarak algılayan toplulukların aynı hak ve özgürlükleri kendi ülkelerinde yaşayamamalarının ardında da yine göç veren konumdaki ülkenin ulusal ölçekteki yasal ve politik pratiklerinin yürürlükte olması yatmaktadır. Ancak burada asıl sorulması gereken soru, 19. yy sonu ve 20. yy başında Doğu Avrupa ülkelerinden göç eden yığınlar neden, ekonomik açıdan benzer koşulda ama coğrafi açıdan daha yakın olan bir Avrupa ülkesine gitmek yerine Amerika'yı tercih etmiştir? "Göç edilecek ülke tercihi" göç eden açısından özgür bir seçim midir, yoksa gerek göç veren ülke gerekse göç alan ülkeler tarafından yönlendirilmiş tercihler midir? Başka bir

deyişle, ABD'nin neden göçü teşvik eden düzenlemelere ihtiyaç duyduğu sorusunun ardında hangi sınıfın çıkar ve beklentileri yatmaktadır?

Uluslararası göçün niceliksel değişimine yönelik her çalışma, olgunun, niteliksel dönüşümüyle birlikte ele alınmalıdır. Bu bağlamda, Arslan Miller ve Castles'den yaptığı alıntıyla göç hareketlerinin önümüzdeki 20 yılı etkileyecek olan bazı genel eğilimlerini aktarmaktadır: göçün küreselleşmesi, göçün ivme kazanması, göçün farklılaşması, göçün kadınlaşması ve göçün politikleşmesi (Arslan, 2001). Her biri, niteliksel bir farklılaşmayı anlatan bu beş durum, bir yandan niceliksel olarak göçün azalmadığına işaret ederken; diğer yandan da göç olgusunun kendisindeki dönüşümleri açığa çıkarmaktadır. Bu dönüşümlerin olgular dünyasındaki karşılıklarına baktığımızda, göç ve sermaye birikimi arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, Kanada gibi ülkelerin son dönemde çok daha rafine politikalar ürettiğinin altını çizmekte yarar vardır. Örneğin Kanada'da kentler bazında hangi ülkelerin göçmenlerinin yoğunlaştığına bakıldığında emeğin ve sermayenin bölgesel, ulusal ve uluslararası iş bölümünün izlerini sürmek mümkün hale gelmektedir. Kanada hükümetinin çıkardığı "yeşil rapor" açık bir şekilde Batı Hindistan ve Asya ülkelerine referansla hazırlanmış ve "niteliksiz emek" açığını kapatmayı amaçlamıştır (Petersen, 1978). Daha derin bir araştırmayla aynı Kanada hükümetinin, başka sektörlerdeki emek açığını kapatmak için başka renklere de raporlar ürettiğini ve belli niteliklerdeki emek göçünü çekmeyi amaçlayan düzenlemeler yaptığını ortaya koymak mümkün görünmektedir.

Göçün niteliksel farklılaşması başlığı altında irdelenmeyi gerektiren bir diğer konu da "geçici göçmenlik" olgusudur. Geçici göçmenliğe ilişkin, Khoo tarafından alıntılanan ana akım hipotezlerden bir tanesi göç edenlerin başlangıçta geçici amaçlarla yer değiştirdiği; ama zaman içinde asıl niyetleri değiştiği için kalıcı olmayı tercih ettikleri şeklindedir. İkinci hipotez ise göçmenlerin birincil hedefinin her zaman kalıcılık olduğu; ama, başlangıçta geçici statüyle başvurmadıkları takdirde kalıcı statüyü elde edemeyeceklerini bildikleri için niyetlerini farklıymış gibi göstermek zorunda kaldıklarıdır. Üçüncü hipotez, geçici göç etme halinin, göçmenlere, kalıcı göç etmenin yerine geçebilecek olanakları zaten sunduğu, böylece kalıcı olmaya gerek duymadıkları şeklindedir (Khoo, 2008). Bu analizde, geçicilik ve kalıcılık durumunun neredeyse tamamen göç edenin kendi eğilimleriyle açıklandığı, nesnel koşullar ile birikimin gereklerinin ise hiç dikkate alınmadığı görülmektedir. Diğer yandan emek göçünde kimlerin geçici kimlerin kalıcı olduğunu anlamaya dönük çalışmaların öncelikle ülke yasaları ile başladığı görülmektedir. Siew-Ean Khoo, yaptığı çalışmada, ülkeye kabul edilen göçmenlerin çalışma sözleşmelerinin süresi dolduğunda geri dönmeleri için katı düzenlemeler yapan ülkeler olduğu gibi bu tarz sınırlamaların insan

haklarına aykırı olduğunu savunan liberal demokrasiler de olduğunu belirtmektedir (Khuo, 2008). Bir iki istisna dışında hemen hemen bütün ülkelerin göçmen emekçileri başlangıçta geçici statüyle kabul ettiği ve ancak az sayıda ülkenin çok az sayıda geçici göçmene süreç içerisinde sürekli ikamet hakkı tanıdığı bir gerçektir. Castles, Avrupa'da 2. dünya savaşı sonrasındaki emek gücü açığına kapatmak için uygulamaya konan "misafir işçi" (guest workers) uygulamasını geçici göçün başlangıcı olarak almakta; fakat zaman içinde bu "misafirlerin" geçicilikten çıkıp kalıcı topluluklara dönüştüğünü belirtmektedir (Khuo, 2008). Bu gerçekliğe getirilen gerekçelerin başında ise, ev sahibi ülkelerin kendi yurttaşlarından gelen baskılar gelmektedir. Oysa "geçici" olmanın sermaye birikim sürecindeki karşılığı "güvencesiz çalışma" olduğu ölçüde, geçicilik yalnızca ev sahibi ülkenin yurttaşlarının bir talebi olmaktan çıkıp birikimin bir gereği haline gelmektedir.

Kapitalist birikimin en geri halkaları olarak tanımlayabileceğimiz, emek-yoğun üretim yapan, mikro ve küçük ölçeklerde faaliyet gösteren ve henüz yeni yeni oluşmakta olan sermayedarların en fazla ihtiyaç duyduğu göçmen emeği, bu boyutu ile de, ulus devletlerin, birikimin gereklerini popüler destek ile uzlaştırma çabalarının yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Göç alan ülkelerde milliyetçi duyguların yükselişine yol açan bu olgu, göçe göz yuman hükümetlerin popüler desteği kaybederek, iktidardan düşmesine yol açtığı ölçüde göç yasalarının ağırlaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Hiçbir durumda göçü tamamen durdurmayı amaçlamayan bu yasaların birikim sürecindeki karşılığı ise, fiziksel sömürü koşullarının ve göçmen emekçiler tarafından kapitalistlere verilen tavizlerin daha da artmasıdır. Marks bu durumu şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Un fiyatlarına göre ekmeği maliyet fiyatının altında satan bir ucuzcu, bunu, işçilerini, daha fazla çalıştırmakla telafi etmek zorundadır... Ben işçilerimi yalnızca 12 saat çalıştırdığım halde, eğer komşum 18 ya da 20 saat çalıştırırsa, satış fiyatlarında beni doğal olarak alteder. İşçiler, eğer, çalıştıkları fazla süre için ücret istemekte ayak direrlerse bu durum düzeler.... Ucuzcuların çalıştırdığı işçilerin çoğu, verilen ücret ne olursa olsun kabul etmek durumunda bulunan yabancılar ile gençlerdir" (Marks, 2000).

Gerçekten de, ulus devletler göç yasalarındaki kısıtlama ve yasakları ağırlaştırdıkça geçici statüdeki göçmen işçilerin çalışma koşullarındaki fiziksel sömürü düzeyi artmakta ve yaşam koşulları daha çekilmez hale gelmektedir. Her an sınır dışı edilme korkusuyla sigorta ve sağlık güvencelerinden yoksun, iş yasaları tarafından belirlenmiş resmi çalışma sürelerinden çok daha uzun sürelerde ve sendikalara üye olmadan çalışmayı kabul etmek zorunda kalan geçici statüdeki göçmenler "istenmeyenler" olarak ilan edilseler de, asıl hedeflenen, onları daha sınırlı haklar, daha düşük ücretler karşılığında daha çok çalıştırmaktır. Her ne

kadar son yıllarda kalıcı göçün yerini artan oranda geçici göçün almasına terör gerekçe gibi gösteriliyor olsa da, yukarıda aktarılan güvencesiz ve fiziksel sömürüye daha kolay boyun eğen konumdaki geçici göçmenlerin emeği sermaye birikimi açısından her zaman daha fazla tercih edilir durumda olmuştur. Özellikle 1970'lerden itibaren hızla gelişen ulaşım ve telekomünikasyon teknolojileri göçmen işçilerin orjin ülkedeki bağlarını sürdürmesini kolaylaştırmasının yanı sıra sermaye sınıfına da göçmen emeğini geçici statüyle istihdam etmeyi kalıcı bir pratiğe dönüştürme olanağını bahşetmiştir (Skeldon, 2008). Bu tespitlerden hareketle, kapitalizm sürdürdüğü sürece emek göçünün niteliksel dönüşümlerle devam edeceğini öngörmek mümkündür.

Göç Pratiği Gerçekten Düşlerden mi Süzülüyor, Yoksa?

Her ne kadar göç gerçekliği, sosyal bilimler alanı ve sözlüklerde geçen "yerleşim amacıyla yer değiştirme" tanımından oldukça farklı bir duruma tekabül ediyor olsa da göç çalışmalarındaki ana vurgu, olguyu, kişilerin kararı biçiminde açıklama eğilimi göstermektedir. Örneğin, gençlerde göç etme kararının aile ya da bireyden hangisi tarafından alındığını sorgulayan McKenzie, gelişmekte olan ülkelerde kararın aileler tarafından alındığını, gelişmiş ülkelerde ise daha çok bireylerin kendileri tarafından alındığını belirtmektedir. Göçmenlerin kendileriyle yapılan yüzyüze görüşmelerden süzülen bu sonuçlara göre, örneğin, kayıt dışı göç yollarına yaşlılardan ziyade gençler daha fazla rağbet etmektedir. McKenzie bu durumu, gençlerin daha fazla risk almaya yatkın olmasıyla ve gençlere uygulanan göç yasalarının daha ağır yaptırımlara bağlanmış olmasıyla açıklamaktadır (McKenzie, 2008). Bu tarz analizlerde bazı ülkelerin genç göçüne neden daha çetrefilli ve caydırıcı bir prosedür uyguladığı; geç kapitalistleşmiş ülkelerde göç kararının aile tarafından alınmasını sadece gelenek ve kültürle açıklamanın mümkün olup olmadığı ya da erken kapitalistleşmiş ülkelerde göç (eğer gerçekten göç ise) kararının neden aile değil de tek başına birey tarafından alındığı soruları pek sorulmamaktadır. Dahası, bu ana akım göç yazınında uzun süreli ülke değiştiren herkes, sınıfsal aidiyetine ve statüsüne bakılmaksızın "göçmen" kategorisine dahil edilmektedir. Böylece, Avrupa ve ABD'nin özel ya da kamusal üniversitelerinde okumak üzere giden gençlerle ya da yabancı holdinglerle iş anlaşması olduğu için uzun süreli ülke değiştiren yöneticilerle, bu kıtalara kaçak yollarla girmiş, polisten gizlenerek kayıt dışı sektörlerde çalışan gerçek göçmenler aynı potada eritilmiş olur. Bu son derece farklı kategorilere aynı sorular sorulur, cevaplara doğal olarak yansiyacak farklılıklar da sınıfsal bir perspektiften değil, ülkesel ya da bireysel perspektiflerden yorumlanır. McKenzie'nin araştırmasını bu eleştirilerin dışında tutmamızı gerektiren tek farklılık ise, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde göçmen emeği konusuna ayrıca eğilmiş olmasıdır. Göçmen emeğinin yaptığı işe göre

kategorize edildiği bu bölümde, gittikleri ülkelerde genç erkek göçmenlerin daha çok güç gerektiren inşaat ve tarım gibi işlerde çalıştığı; genç kadın göçmenlerin ise kasiyerlik, satış elemanlığı, garsonluk ve aşçılık gibi işlerde istihdam edildiği belirtilmektedir (McKenzie, 2008).

Diğer yandan, bu olgunun sadece göç edenin kendi nesnel koşullarıyla açıklanması, emek göçünün sermaye birikimi ile ilişkisinin görülmesini engellemekte; göç olgusu bireylerin rasyonel tercihleriyle açıklanmakta ve böylece insan "homo economicus" olarak tanımlanmış olmaktadır. Nii-K Planga, Kuzey Gana üzerine yaptığı göçle ilgili çalışmasında rasyonel tercih ve göçün gönüllülük temelinde bir eylem olduğuna dair tezleri sorgulamakta ve bu tezlerle Gana örneğini açıklamanın mümkün olmadığını göstermektedir. Ülkede ilk kez 1896'da altın ve elmas madenleri için işletme hakkının çıkarılmasıyla birlikte maden şirketlerinin büyük bir niteliksiz emek açığı ile karşı karşıya kaldıklarını aktaran yazar; 1900'den başlayarak 40 yıl boyunca altın sahilinin kuzey bölgelerinden yüz binlerce niteliksiz işçi ithal edildiğini belirtmektedir. Bu bölgelerde daha önce geçimlik tarımla yaşayan halkların sosyoekonomik koşullarının göçle birlikte önce üretim araçlarından koparılacak suretiyle hızla değiştiğini anlatan Plange, bölgede bir yandan Avrupa sermayesi için "ilkel birikim" sürecinin diğer yandan da hızlı proleterleşmenin nasıl geliştiğine dair ipuçlarını vermektedir (Plange, 1979). Göçü, bireylerin rasyonel tercihleri ile açıklayan yaklaşımlara verilebilecek en çarpıcı yanıt ise Gana'nın ormanlık bölgelerinde yaşayan yerel halkın bu yerinden edilme sürecine karşı direnmesi ve buna çözüm olarak da söz konusu bölgelerde emek göçü yerine kara dayalı kapitalist tarımsal üretime geçilmesidir (Plange, 1979).

Gerçekten de ana akım göç çalışmalarındaki "yerleşim amacıyla yer değiştirme" tanımı kabul edilecek olursa, göçün, kişilerin özgür iradesi sonucunda aldıkları kararların bir sonucu olarak görülmesi gerekir. Oysa bazı insanlar gerçekten yer değiştirme amacıyla göç etseler bile, onları bu eyleme zorlayan koşullar bilinmedikçe göçün analizini yapmak da mümkün olamaz. Diğer yandan, pek çok insan da yer değiştirmek istediği halde bunu yapamamakta, bulunduğu yerin bütün olumsuzluklarına karşın yaşamlarını orada sürdürmeye devam etmektedir (Waldinger, 2008). Başka bir deyişle, insan topluluklarının amaç ve niyetlerinin içinde belirlendiği ve bu amaçlara doğru hareket etmelerini zorlayan ya da bunu önleyen toplumsal koşulların göç analizlerinin başlangıç noktasını oluşturması gerekmektedir. Bu bağlamda, göçün "insanların hem sosyal formasyonlar arasında hem de sosyal formasyonlar içinde bir sınıf sitesinden ötekine hareketi" biçiminde tanımlanmasında yarar vardır (Arslan, 2001).

Emek göçünü geç kapitalistleşmenin bir özgüllüğü olarak tanımlayan yaklaşımlar da bulunmaktadır.

Örneğin Aydoğanoğlu, işçi göçünün bir düzeyde, ucuz ve uysal bir işgücü yaratmak amacıyla kullanıldığını, potansiyel göçmen işçilerin ise, kapitalizmin dünya ve ulus ölçeğinde eşitsiz gelişmesi tarafından üretildiğini belirtmektedir. Bu durumun, arz ve talebin tesadüfen çakıştığı basit bir ekonomik olay olmadığı tespitini de yapan yazar, işçi göçünün giderek, işçi hareketleri tarafından elde edilen toplumsal ve politik hakların olmadığı sağlıklı bir emek gücüne gerek duyan (sadece arzu etmekle kalmayan) geç kapitalizmin yapısal bir özelliği olarak tanımlamaktadır (Aydoğanoğlu, 2007). Bu yaklaşımda, göçün, yalnızca GKÜ'lerden (Geç Kapitalistleşmiş Ülke) EKÜ'lere (Erken Kapitalistleşmiş Ülke) doğru yaşanan tek yönlü bir hareket gibi analiz edildiği dikkat çekmektedir. Öte yandan, sıkça yapıldığı gibi, göç olgusu yoksul ülkelere zengin ülkelere doğru bir akım biçiminde tarif edildiği ölçüde olgunun sermaye birikimi ile ilişkili tarihsel bütünlüğü göz ardı edilmektedir. Oysa, örneğin 19. yüzyılda Avrupa'da sanayileşmenin gelişimi, büyük emek transferlerine neden olmuş; Avrupa'dan ABD'ye yaşanan göçün yanı sıra Avrupa ülkelerinin kendi içinde de büyük göç dalgaları yaşanmıştır (Arslan, 2001). 1820 ve 1914 arasında İngiltere'den, Almanya'dan, Fransa'dan, Rusya'dan ve başka bir çok Avrupa ülkesinden ABD'ye 25,5 milyon insan göç etmiştir. Öyle ki ABD'nin 1800 yılındaki nüfusu 5,3 milyon iken, bu sayı 1905 yılına gelindiğinde 105,7 milyona ulaşmıştır (Arslan, 2001). Buna karşın, yalnızca 20. yüzyılın başlarında değil yakın dönemde bile ABD dahil olmak üzere pek çok EKÜ'den diğer ülkelere doğru yaşanan göçler olduğu bilinmektedir. Örneğin 1975 yılında ABD dolarının değişim değerinin düşmesiyle birlikte emeklilik hakkını elde etmiş 290,000 Amerikan yurttaşı, toplamda 45 milyon \$ tutarındaki emekli gelirleriyle yaşayabilecekleri ülkeler olarak düşündükleri Kanada, İtalya, Meksika, Filipinler, Batı Almanya, Yunanistan ve İngiltere'ye göç etmiştir (Petersen, 1978).

İşçi Dövizleri ve Sermaye Birikimi

Kalkınma literatüründe göçün ekonomik sonuçları göç eden işçilerin orjin ülkeye gönderdikleri işçi dövizleri (remittances) üzerinden okunmaktadır. Bu çalışmada kalkınma ve sermaye birikimi eş anlamlı kavramlar olarak kullanılacağı için göçmen işçilerin kendi ülkelerine gönderdikleri dövizlere dair veriler sermaye birikimi sürecinin okunmasını kolaylaştıracaktır. Dünya Bankası verilerine göre 2005 yılında sadece gelişmekte olan ülkelere akan işçi dövizleri toplamı 167 milyar \$ ile 2000-2005 döneminin iki katına ulaşmış durumdadır. Raporda, işçi dövizleri toplamının devletlerarası resmi yardımları kat be kat aştığının altını çizilmekte ve gayri resmi işçi dövizleri hareketleri de eklendiğinde bu rakamın 300 milyar \$'ı geçebileceğine işaret edilmektedir (Skeldon, 2008). Göç hareketleri ve göçle ilgili verilerin bu çalışmada yer yer yapılacağı gibi rakamlarla ifade edilmesinin olgunun teknik bir mesele gibi algılanması tehlikesini arttırmasına karşın, olgunun sermaye

birikimi ile ilişkisinin görünür kılınması açısından bu verileri kullanmak zorunda olduğumuzu bir kez daha belirtmeliyiz. İşçi dövizlerini birikim sürecinde önemli hale getiren bir diğer durum ise, bu dövizlerin orjin ülkede nasıl kullanıldığıdır. Göç çalışmaları, bu dövizlerin gerek doğrudan devletler tarafından yatırımlara dönüştürülmesi gerekse göçmenlerin aileleri tarafından kullanılması durumlarının her ikisinde de orjin ülkedeki birikim dinamiklerini harekete geçirdiğini göstermektedir. Skeldon, işçi dövizlerinin devletler tarafından yatırıma yönlendirilmesinden ziyade aileler tarafından tüketilmesi halinde kalkınma süreci açısından daha olumlu sonuçlara yol açtığını belirtmektedir. Yazara göre, işçi ailelerinin eline geçen yüksek gelirler toplam talebi canlandırmakta, böylece, başta konut talebi olmak üzere bütün talep genişlemekte, üretim hızlanmaktadır (Skeldon, 2008). Bu alıntıdan hareketle, göçmen emeğinin konuk olarak gittiği ülkede doğrudan artı değer yaratarak, kendi ülkesinde ise dolaylı biçimde artı değer yaratılmasının koşullarını oluşturarak sermaye birikimine katkıda bulunduğu sonucuna varmak mümkündür.

Emek Göçü Üzerinden Birikimin İkili Veçheleri: Göç Alma ve Göç Verme Halleri ile Birikimin Doğrudan ve Dolaylı Hedefleri

Tarihte emek göçü dendiğinde akla önce sömürgecilik dönemi gelmekte, sömürgecilik denince de ilk hatırlanan Afrika kıtası olmaktadır. Kıtaya ilgili göç analizlerinde en etraflı çalışılan başlığın ise madencilik ve göç arasındaki ilişki olduğu dikkat çekmektedir. Ancak, altın, elmas ya da hangi türü olursa olsun bir üretim faaliyetinin kapitalistleştiği bölgelerde işçi sınıfının geçim araçlarının üretiminin de kapitalistleşmek zorunda olduğu göz önüne alındığında Afrika'daki göç üzerinden yaşanan proleterleşmenin yalnızca maden üretimiyle sınırlı olamayacağı görülebilir. Örneğin, kıtanın en fazla göç veren ülkesi konumundaki Mozambik'den yaşanan göçün yoğunlaştığı ülkelerden Zimbabve, Zambia, Malavi, Doğu Afrika ve Kenya'da istihdam edilen Mozambikli göçmenler en fazla tarım olmak üzere madencilik dışında kalan fakat geniş geçimlik mallar yelpazesinin neredeyse tamamına dağılmıştır (Alpers, 1984). 1900'lü yılların başlarından itibaren Kuzey Mozambik halkının proleterleşmesini hızlandıran bu süreçte özellikle Tanganika'ya olan göçün nedeninin ise yalnızca şiddet unsurları ile sınırlı olmadığı bilinmektedir. Ülkede o dönemde sömürge yönetiminin başında olan makamlardan kalan raporlarda altı çizilen diğer önemli nedenler arasında, Portekiz'in egemenliğindeki Doğu Afrika'da vergilerin yükseltilmesi; vergi toplamada karşılaşılan güçlüğü artması; vergi borcunu ödemeyen kadın ve erkeklerin borca karşılık tarlalarda çalışmaya mahkum edilmesi; ücret ödemelerinin sürekli değer kaybeden Portekiz banknotlarıyla yapılması; gümüş maden ocaklarının yakınındaki işçi barakalarına yüksek konut vergisi yükümlülüğü getirilmesi; hükümet ofislerinde çalışacak erkek bulunamadığı zamanlarda kadınların

zorla toplanarak bu bürolarda alıkonarak üst düzey hükümet görevlilerinin taciz, tecavüz ve saldırılarına maruz kalması bulunmaktadır (Alpers, 1984). Her biri, ulus devlet olmaya giden yolun önemli kilometre taşları olarak değerlendirilebilecek, bu, ana ülkeden göç etme nedenleri; ulus devlet ve kapitalist birikim ilişkisinden hareketle, aynı zamanda, sermaye birikiminin de olmazsa olmazlarıdır. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi kapitalist üretim ilişkilerinde göç olgusu, göç edenin özgür iradesiyle açıklanamayacağı gibi, yalnızca göç alan ya da tek başına göç veren ülkelerin tekil ihtiyaçlarına da bağlanamaz. Diğer yandan kapitalizmde emek göçünü, birikimin, göç alan ve veren ülkelerdeki farklı gereksinimlerinin birbirini karşıladığı bir süreç, bir hareket ya da bir ilişki biçimi olarak tanımlamak da mümkün görünmektedir.

Göç üzerinden sermaye birikiminin bir diğer ikili veçhesi de nitelikli ve niteliksiz emeğe duyulan ihtiyacın tarihsel ve mekansal farklılaşmalarıdır. Bu konudaki önemli örneklerden biri de Avustralya'dır. Küresel ölçekte rekabet gücünü sürekli en üst düzeyde tutmak için geleneksel olarak kapılarını yüksek nitelikli göçmen emeğine açık tutan bu ülkenin nüfusunun aksi takdirde 12 milyondan 20,6 milyona yükselmesinin olanaklı olamayacağı düşünülmektedir. Avustralya'da 2001 yılındaki nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusun %23,1'i ile toplam işgücünün %24,2'sini göçmenler oluşturmaktadır (Khoo, 2008).

İkinci dünya savaşı sonrasında emek gücü açığı İngiltere ve İrlanda'dan ithal ettiği emek gücüyle kapatamayan ülkenin, göç programına diğer Avrupa ülkelerini de dahil etmek zorunda kaldığı, bu dönemde kabul edilen göçmenlerin büyük çoğunluğunun niteliksiz ya da yarı-nitelikli olduğu bilinmektedir. 1971-1996 arasındaki dönem ise ülke için önemli yapısal değişimlerin gündemde olduğu; canlı emeğe olan talebin yakıcılığını kaybettiği; ancak, yüksek nitelikli emeğe duyulan ihtiyacın arttığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Khoo, 2008). Kar oranlarının başta OECD ülkeleri olmak üzere düşme eğilimine girdiği 1970'li yıllarda, kendisi de bir OECD üyesi olan Avustralya'nın göç politikalarının krize paralel olarak değişmiş olması şaşırtıcı değildir. Üstelik bu değişimin nitelikli emeğe daha fazla ihtiyaç duyulan bir üretime yöneldiği dikkate alınacak olursa, emek ve sermayenin uluslararası işbölümünde 1970 sonrasında Avustralya'nın rolünün de muhtemelen yüksek nitelikli gerektiren sermaye malları üretimine doğru değiştiğini öngörmek yanlış olmayacaktır. Bu tespitimizi doğrulayan bir diğer durum da Avustralya'nın 1970'lere kadar Avrupa ülkelerinden işçi ithal ederken 1970'lerden başlayarak yüzünü tamamen Güney Doğu Asya'ya dönmüş olmasıdır. Başta Güney Kore, Tayvan, Malezya ve Singapur olmak üzere 1970'li yıllardan başlayarak bölge ülkelerinin hepsinde teknoloji yoğun üretime geçilmiş olması emeğin niteliğindeki yükselmeye birlikte gerçekleşmiştir (Khoo, 2008). Gerçekten de 1960'lı yıllarda Doğu Asya ülkelerinden eğitim için ABD ve Avrupa'ya giden binlerce öğrenci

arasında ülkelerine dönüş oranı 1970'li yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. Bugün ise, Japonya, Tayvan, Güney Kore ve Singapur başta olmak üzere bu ülkelerin çoğunda son derece nitelikli kadrolarla küresel ve bölgesel akademik eğitimler veren okullar bulunmaktadır (Skeldon, 2008). Avrupa'daki emek gücüyle aynı niteliklere sahip fakat görece hem daha genç hem daha ucuz olan Güney Doğu Asya'lı emekçilerin, kriz sürecinde Avustralya sermayesi tarafından neden daha fazla tercih edildiği açıktır. Yine Khoo'nun araştırmasına dönecek olursak, Avustralya'nın göç politikalarında 1996 yılının yeni bir dönüm noktası olduğunu görmekteyiz. Gerek ülke sermayesi fakat gerekse ülkede üretken yatırımları bulunan yabancı sermaye gruplarının deniz aşırı ülkelerden niteliği yüksek, fakat daha esnek koşullarda çalışmayı kabul edecek emekgücünü geçici sürelerle (en fazla 4 yıl) getirebilmesine olanak tanımak üzere bu olaya sponsorluk yapacak sermaye grupları için özel vizelerin ilk uygulamaya konduğu tarih 1996 (Khoo, 2008).

Bu çalışmada daha çok Avustralya özelinde ele alınan, fakat benzer birikim düzeylerindeki pek çok EKÜ için geçerli olan nitelikli emek göçü konusundaki tartışmalarda öne çıkan bir diğer konu da "brain drain" olarak bilinen beyin göçüdür. Beyin göçü olgusu, genelde, ihraç eden ve ithal eden ülke açısından ayrı ayrı analiz edilmekte ve tartışmalar, üst niteliklere sahip olanların göçünün, niteliksiz emek göçünden farklı olarak, göç veren ülkenin zararına olduğu noktasında ortaklaşmaktadır. Farklı yaklaşımlar da vardır kuşkusuz. Örneğin, Skeldon bu konuyla ilgili olarak: "Üst düzeyde eğitim almış profesyoneller kalkınmaya en fazla ihtiyaç duyan bölgeler açısından gerçekten en çok aranan elemanlar mıdır?" sorusunu ortaya atmakta ve bu soruya oldukça yerinde bir gerekçeyle "hayır" yanıtı vermektedir. Yazar, modern hastanelerin, temel eğitim almış personele duyduğu ihtiyacın uluslararası standartlara uygun üst düzey uzmanlık eğitimi almış sağlık personeline duydukları ihtiyaçtan daha şiddetli olabileceğini belirtmektedir (Skeldon, 2008). Skeldon'un varmak istediği noktanın, GKÜ'lerden EKÜ'lere doğru yaşanan beyin göçünün GKÜ'lere zarar vermediğini kanıtlamak olduğu açıktır. Yazarı haklı çıkararak gelişmeler günümüz Türkiye'sinde de yaşanmaktadır. Örneğin bugün Türkiye'de açılmakta olan özel hastanelerde istihdam edilen hekimler arasında Türkiye Cumhuriyetlerinden gelmiş, çoğunluğu henüz yeterli düzeyde Türkçe bilmeyen, muhtemelen bu nedenle birebir iletişimin çok fazla gerekmediği tomografi, ultrason vb. görüntülü sağlık tarama bölümlerinde çalışanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Ana akım kalkınma iktisatçılarının çizgisine burada da sadık kalan Skeldon, beyin göçünü önlemeye çalışmanın illegal beyin göçüne yol açabileceği; gittiği ülkeye kayıtlı göçmen olarak giremeyen nitelikli emeğin büyük bir ihtimalle kendi sahip olduğu profesyonel donanımı gerektirmeyen işlerde çalışmak zorunda kalacağı ve böylece değerli

beyinlerin boşa harcanmış olacağı uyarılarında bulunmaktadır (Skeldon, 2008). Diğer yandan yazar bu uyarılarıyla, aslında, önemli olanın, nitelikli beyinlerin yalnızca kendi orjin ülkelerinin sermaye birikimine değil, toplam sermaye birikimi döngüsüne katkıda bulunması olduğunu söylemektedir.

Sınıfın Göçmenleri vs. Göçmenlerin Sınıfı

Her ner kadar göç ile ilgili analizlerde pek yer verilmiyor ya da göç edenlerin tamamı homojen bir kategoriymiş gibi alınıyor olsa da, temelindeki gerekçe ister politik, ister yasal, ya da ekonomi dışı gibi algılanan alanlar olsun göçmenlerin bir sınıfsal aidiyeti vardır; çünkü göç edenlerin ezici çoğunluğu üretim araçlarından yoksun olanlardır. Kaldı ki ekonomi dışı gibi görülen siyaset ve hukuk da, tıpkı ekonominin kendisi gibi kapitalist toplumsal ilişkilerin içinden doğar.

Amerikaçıkışlı "ter atölyeleri" (sweatshops) kavramının birincil öznesi konumunda olan göçmenleri gittikleri ülkelerde -göç etmeden önce kurdukları hayallerden bağımsız olarak- bekleyen koşullar ne denli kötü ve ağır olursa olsun, hiçbirinin koşullar nedeniyle ülkesine geri dönmeyişini sağlayan nedenlerin başında "yalnız değiliz" duygusu gelmektedir. Tek başına bu duygudan hareketle, göçmen işçilerin bir sınıf bilincine sahip olduklarını ileri sürmek mümkün görünmese de, içinde buldukları koşullar göz önüne alındığında bu duygunun en azından göçmen işçilerin kendi özgül çıkarları etrafında bir arada durmalarını kolaylaştıracağı görmezden gelinemez. Her yeni güne, pesimizmi optimizme dönüştüren bu duyguyla uyanan göçmenlerin yaşamı yalnızca para kazanıp, yaşamak olarak algılamadıkları, onların asli hedefinin de tıpkı toplumun diğer üyeleri gibi, ailelerini geçindirmek, bir arada tutmak ve kültürel mirasını koruyabilmek olduğu çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Farklı bir toplumsal yaşam biçimine entegre olmanın başta ana dil olmak üzere pek çok gelenek ve kültürel mirasın farklı unsurlarından kopmayı, bir dizi travmayı kaçınılmaz hale getirdiği hatırlanacak olursa göçmenliği teknik bir meseleye indirgemenin sakıncaları daha kolay görülebilir.

Diğer yandan, son yıllarda ulus devletler eliyle yürütülen ve farklı olanı bir kez daha, yeniden ötekileştiren dışlayıcı mekanizmalara, özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'deki İkiz Kuleler ve Pentagon'a yapılan saldırılar sonrasında terör gerekçesiyle meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır. ABD özelinde ise, 11 Eylül'den 5 yıl önce, 1996'da göçmenleri sınır dışı etmenin gerekçelerinin arttırılıp, güçlendirildiği bir yasal düzenleme getirilmiştir. Yeni sınır dışı etme gerekçeleri, göç evraklarının eksikliğinden, ABD yurttaşları için suç kapsamında sayılmayan eylemlerin göçmenler için suç olarak sayılmasına kadar uzun bir listeyi oluşturmaktadır. Suç listesinde sayılan eylemlerden hüküm giyen göçmenlere ağır hapis cezalarının yanı sıra 5 yıl süreyle ülkeye giriş yasağı

konmak suretiyle ülkesine geri gönderme gibi cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu dışlama politikalarının kümülatif etkilerine bakıldığında ortaya çıkan manzara ise bugün gerçekten ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. 1900 yılından 1990'a kadarki 90 yıllık sürede sınır dışı edilen göçmen sayısı yıl bazında 20,000 kişi ile oldukça düz bir seyir izlemektedir.

1990-1995 arasındaki 5 yıllık dönemde sınır dışı edilenler sayısı yılda 40,000'e yükselmiştir. 1996-2005 arasındaki dönemde yıl bazında sınır dışı edilenlerin sayısı 180,000'i aşmış durumdadır. Yalnızca 2005 yılında sınır dışı edilen 208,521 göçmenin %43'ü suç işledikleri gerekçesiyle ülkelerine gönderilmiştir (**Hagan, 2008**). Sorunun teknik bir mesele gibi algılanmasını önlemek için sınır dışı edilme halinin, göçmen işçilerin toplumsal yaşamında nasıl yansımaları olduğuna bakmak yeterli olmaktadır. Nadiren görülen bütün bir ailenin göç etmesi durumunun dışında göçmen işçiler Amerika'ya genellikle tek başlarına gelmektedir. Göç edenin yaşına ve medeni durumuna göre bu kopuş, bir aileden çok uzun süreyle ayrılmak anlamına gelebileceği gibi; çoğu zaman ABD içinde ikinci bir ailenin oluşmasıyla sonuçlanmaktadır. Söz konusu göçmen işçinin bir bahaneyle sınır dışı edilmesi halinde ise, bu kişiyi ikinci bir radikal kopuş beklemektedir. Amerika'daki ailesinden ayrılmak zorunda bırakılan bu kişi, kendi ülkesindeki aile bağları da çoktan körelmiş olduğu için tamamen toplumsal yaşamın dışına itilmektedir (**Hagan, 2008**).

Sanayi devrimini izleyen süreçte yaşanan göçlerde ırk, etnisite ve ulusal aidiyet önemli belirleyenler arasında yer almış olsa da 21.yy'daki tercihler oldukça farklılaşmış; din, ırk ve cinsiyete dayalı ayrımcılık adeta bir tabu haline gelmiş ve doğrudan sermaye birikiminin ihtiyaçlarına uygun kriterler öne çıkmıştır. Bu bağlamda ülkeye kabul edilecek göçmenlerin saç, göz ya da deri rengine bakılmak yerine; seçim, örneğin mühendis, teknisyen vb. meslek grupları arasında yapılmaktadır (**Joppke, 2005**). İhtiyaç duyulan emek kategorisine dayalı bu tercihlerde de bu kez başka tür bir ayrımcılık öne çıkmış ve bulaşık yıkayıcıları, düz, niteliksiz emekçilere olan talep hızla gerilerken eğitilmiş, görece yüksek donanımına sahip kategoriler tercih edilen göçmenler statüsüne yükselmiştir.

SONUÇ YERİNE

Sosyal bilimler alanında, özellikle son yirmi otuz yıldan bu yana, önemli bir yer işgal eden göç olgusu, bu yazıda, göçmen emeği ve sermaye birikimi perspektifinden irdelenmiştir. Ulus devletlerin göçü zorlaştırıcı düzenlemelere gitmekte olduğu ne kadar yerinde bir tespit olsa da bu gelişmenin göçü tamamen ortadan kaldırmayı hiçbir zaman hedeflemediği ve hedefleyemeyeceği, yapısal gerekçeleriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Birikim ve göç ilişkisi farklı veçheleriyle aktarılmış, işçi dövizleri konusu göçmen emeğinin birikime doğrudan ve dolaylı katkısı bağlamında ele alınmıştır.

Göç olgusundaki niteliksel farklılaşmaların önemi, göçmen emeği doğrudan etkilediği ölçüde artmaktadır. Özellikle, ulus devletlerin göç yasalarını ağırlaştırmaları sonucunda çalışma ve yaşam koşulları daha da zorlaşan göçmen emekçilerin içinde buldukları travmatik ortamların bütün boyutlarıyla analiz edilmeye ihtiyaç duyduğu ortadadır. Sorunun acil olduğu kadar yakıcı bir hal almakta olduğunun en çarpıcı örnekleri yakın zamanda Fransa'da baş gösteren göçmen isyanları ve Fransız devletinin isyanları bastırmak için izlediği şiddet politikalarıdır. İşçilerin kendi ülkelerine gönderdikleri dövizlerin bu ikili doğasının statik ve değişmez bir durum olduğunu iddia etmek pek mümkün görünmemektedir. Bugün başta Almanya olmak üzere ekonomik durgunluk tehdidi ile karşı karşıya olan bazı Avrupa ülkelerinin, ana ülkeye döviz transferlerini zorlaştıran düzenlemelere gitmesi bu ikili doğadan sapma biçiminde yorumlanabilecek konjonktürel bir eğilim olarak düşünülebilir. Yazıda yer verilmeyen, ancak birikim açısından önemli olan bir başka gerçeklik ise eskinin göç veren ülkelerinin bugün büyük oranda göç alan ülkelere dönüşmekte olduğudur. Milliyetçilik eğilimlerini daha da güçlendirme riski barındıran göç olgusu üzerine yapılacak çalışmaların sınıf analizleriyle ortaklaştırılması ve yüz yüze düzenlenecek eğitim ve seminerler üzerinden yayın faaliyetinin ötesine geçmesi önümüzdeki dönemin önemli ihtiyaç ve toplumsal görevlerinden biri olarak ortada durmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alpers, AE** (1984) The Implications of Migration from Mozambique to Tanganyika for Class Formation and Political Behaviour, *Canadian Journal of African Studies*, Vol. 18, N.2 (1984), pp.367-388
- Arslan, E** (2001) Uluslararası Göç ve Yeni İrksallaştırma Biçimleri: Etnisite, Çok Kültürcülük, Diaspora içinde: Kentler ve Kapitalizm, *Praksis*, 2 Bahar,
- Aydoğanoğlu, E** (2007) Uluslararası emek göçü, yasadışı göç ve göçmen istihdamı 1, www.EmekDünyası.net
- Hagan, J** (2008) U.S. Deportation Policy, Family Separation, and Circular Migration IMR, Volume 42, N.1, Spring 64-68, New York
- Joppke, C** (2006) Strangeness at the Gates: The Peculiar Politics of American Immigration IMR, Volume 40, N.3, Fall 719-734, New York
- Kho, S** (2008) Which Skilled Temporary Migrants Become Permanent Residents and Why? IMR, Volume 42, N.1, Spring 193-226, New York
- Marks, K** (2000) *Kapital Cilt:I, Sol Yayınları*, Ankara, s:522.
- McKenzie, J.D** (2008) A Profile of the World's Young Developing Country: International Migrants Population and Development Review 34(1), March 115-135
- Petersen, W** (1978) *International Migration Annual Review of Sociology*, Vol.4. (1978), pp.533-575, Annual Reviews
- Plange, NK** (1979) 'Opportunity Cost and Labour Migration: A Misinterpretation of Proletarianisation in Northern Ghana, The Journal of Modern African Studies, Vol. 17, N.4. pp.655-676, Cambridge University Press
- Skeldon, R** (2008) International Migration as a Tool in Development Policy: A Passing Phase, Population and Development Review 34(1), March 1-18
- Waldinger, R** (2008) Between Here and There: Immigrant Cross-Border Activities and Loyalties IMR, Volume 42, N.1, Spring 3-29, New York